

Tanbûrî

Cemil Bey'in Peşrev

Besteleme Tekniği

Angelika Sieglin

Çeviri: M. Sami Türk

Yayına Hazırlayan: Bekir Şahin Baloğlu

alBaraka
Yayınları

DR. ANGELIKA SIEGLIN

Avukatlık ve noterlik yapan bir baba ile konser piyanisti bir annenin kızı olarak Batı Berlin’de büyüdü. İlk piyano dersini üç yaşındayken aldı. İlk konserini on yaşındayken verdi. On beş yaşında Berlin Müzik Yüksekokulu’nda yükseköğrenimine başladı. Sonrasında Hür Berlin Üniversitesi’nde tarihî müzik bilimi ve etnomüzikoloji alanında tahsil gördü. Evlilik sebebiyle Stuttgart’a taşındı. Tanbûrî Cemil Bey hakkında elinizdeki yüksek lisans çalışmasını tamamladı. Bir süre ailesine vakit ayırdıktan sonra “Instrumentalkompositionen der türkischen Kunstmusik in ihrer Beziehung zum Makam” (Makam İlişkileri Bakımından Türk Sanat Musikisinin Saz Eserleri) konusunda doktora yaptı. Halkbilimi Müzesi’nin “Ön Asya” şubesinde faaliyet gösterdi. Ardından Stuttgart Müzik Aletleri Müzesi’nde çalıştı. Bir oda müziği grubundadır, ara sıra konser de vermektedir.

DR. M. SAMİ TÜRK

1986 yılında, İstanbul’da doğdu. Alman Dili ve Edebiyatı alanında 2008’de Marmara Üniversitesi’nin lisans, 2012’de İstanbul Üniversitesi’nin yüksek lisans, 2021’de ise Sakarya Üniversitesi’nin doktora programlarından mezun oldu, 2011’den beri Sakarya Üniversitesi’nin aynı bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Evli ve bir çocuk babasıdır. Daha önce aralarında Robert Musil, Thomas Mann, Thomas Bernhard, E.T.A. Hoffmann, G. Jung, Thomas Macho’nun da bulunduğu pek çok yazardan edebi ve fikrî otuz kadar eser tercüme etmiştir.

DR. BEKİR ŞAHİN BALOĞLU

1985 yılında Kayseri’de doğdu. Amatör olarak bağlamayla meşgul olan babası Osman Baloğlu’ndan ilk musiki zevkini terennüm etti. Profesyonel musiki eğitimi, Kayseri’de İsmail Ediz’den aldığı ud, nota ve nazariyat dersleriyle başladı (1996). Kayseri Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi’ni (2003), ardından İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarını bitirdi (2008). Aynı üniversitede yüksek lisans eğitimini (2014) [*Dimî Türk Müziği Beste Türlerinden Durak*], Marmara Üniversitesi İslam Tarihi ve Sanatları alanında doktorasını tamamladı (2020) [*Osmanlı Müzik Yaşamının Değişim Sürecinde Gelenek İcadı ve Artistik İcranın Temsilcisi Olarak Tanburi Cemil Bey*]. Müzik anlayışının olgunlaşmasında Mahmut Nedim Aysoy, İsmail Ediz, Ali Atay, Ahmet Tolga Özdemir, Mehmet Bitmez, Fahrettin Çimenli, Ş. Ünal Ensari gibi isimlerle yaptığı meşkler etkili oldu. Hâlen müzik çalışmalarına devam etmekte, *Perdesiz Bağımsız Türk Müziği Dergisi*’nde yazılar yazmakta, Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi’nde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Yazarın Türkçe Baskıya Önsözü	7
Yayına Hazırlayanın Takdimi.....	9
Mütercimın Önsözü	15
Giriş	17
Analizler	25
Cemil Bey'in Muhammes Usûlü (16/2) Mahur Peşrevi	25
Gazi Giray Han'ın Düyek Usûlü (8/4) Mahur Peşrevi.....	34
Cemil Bey'in Muhammes Usûlü (16/2 veya 16/4) Ferahfeza Peşrevi...40	
Cemil Bey'in Devrikebir Usûlü (28/4) Neva Peşrevinin II. Hanesi.....47	
Cemil Bey ile Zeki Mehmet Ağa'nın Neva Peşrevlerinin Özet Karşılaştırması	48
Cemil Bey'in Devrikebir Usûlü (28/4) Muhayyer Peşrevinin I. Hanesi	50
Salim Bey'in Devrikebir Usûlü (28/4) Muhayyer Peşrevinin I. Hanesi	51
Cemil ve Salim Beylerin Muhayyer Peşrevlerinin Özet Mukayesesi.....52	
Cemil Bey'in Fahte Usûlü (20/4) Şedaraban Peşrevinin III. Hanesi	54
Cemil Bey ile Gazi Giray Han'ın Şedaraban Peşrevlerinin Özet Mukayesesi.....	56

Cemil Bey'in Muhammes Usûlü (16/2) Kürdilihiczkar Peşrevi.....	58
Cemil Bey, Tatyos Efendi ve Vasilaki'nin Kürdilihiczkar Peşrevlerinin Özet Mukayesesi.....	72
Sonuçlar.....	75
Analiz Edilen Peşrevlere Temel Alınan Makamların Listesi	89
Kaynakça.....	91
Nota Eki.....	93

YAZARIN TÜRKÇE BASKIYA NSZ

Türk musiki si merakımı uyandıran kişi, üniversitedeki hocam Prof. Dr. Kurt Reinhard Beyefendidir, kendisi Berlin Hr niversitesi'ndeki şahsi teşebsleriyle yeni kurulan "Mukayeseli Müzik Bilimi Enstitüsü"nün 1969-1977 yılları arasında müdürü olmuştur. Eşi Ursula Reinhard'la beraber Türkiye'ye 16 araştırma seyahatinde bulunmuştur.

Yüksek öğrenimim bitmek üzereyken Prof. Reinhard, Ankara'daki bir çarşıdan aldığı bir deste notayı elime tutuşturdu. Notalarda Tanbûrî Cemil Bey'in saz eserleri vardı. Notaları verirken de, "Yapabileceğiniz bir şey var mı, bir bakın," demişti. Yani ne belirli bir konu ne de yaklaşık bile olsa bir araştırma istikameti tayin etmişti. Bunun zerine eserleri tahlil edip başka müelliflerin aynı form ve makamdaki başka besteleriyle kıyaslamaya karar verdim, böylelikle Tanbûrî Cemil Bey'in şahsi tavrının karakteriştiğini ıkaracaktım.

İncelemelerim sonucunda Tanbûrî Cemil Bey'in Türk müzik kültürü bakımından öneminin ne derece büyük olduğunu fark ettim.

Yardımlarından ve anlayışlı desteklerinden ötürü Prof. Dr. Kurt Reinhard'a kalbi şükranlarımı sunarım. Türkçeye tercümeyle alakalı bu projeyi başlattığı, yolunu açtığı ve mtehas sısı olarak danışmanlığını yürüttüğü için, bilhassa, musikişinas ve mzikbilimci Dr. Bekir şahin Baloğlu'na, ayrıca Sakarya Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde alışan Dr. Sami Türk'e teşekkür ederim. Sami Bey, bu bilim metnini fevkalade Almancasıyla Türkçeye tercüme etmiştir.

Dr. phil. Angelika Sieglin

YAYINA HAZIRLAYANIN TAKDİMİ

Nağmeleri karakteristik özellikte olan çarpıcı bir eser meşk edilirken Türk müziği sözlü kültüründe mutad olmuş tahliller, 'bestekâr şu geçkiyi ne güzel yapmış' kabilinden anlık ve mahdud ikazlardan ibarettir. Meşk, konservatuar gibi modern eğitim merkezlerine naklolunduğunda ise sosyallik, hoca-taleb statüsü vb. birçok unsur gibi tahliller de mahiyet değiştirir. Analiz konusu özellikle akademide oldukça rağbet görmekte ve bu alanda her yıl onlarca çalışmaya imza atılmaktadır. Akademik analizler, yukarıda örneğini verdiğim mahdud cümlelerden mâadâ geleneği olmayan bir yol olduğu için etkisi bugün dahi devam eden kısır bir yöneme başvurulmuştur: eserlerin makamsal analizi. Bu yöntemle eserdeki melodik motiflerin makamsal hüviyetleri tespit edilmiş, böylelikle bestekârın makam idrakinin, esere nakşettiği tecrübe üzerinden anlaşılabilmesi hedeflenmiştir. Ancak makamların statik yönlerini irdelemeye yönelik bir sorgulama olduğundan bu çalışmalarda varılacak sonuçlar aşağı yukarı tahmin edilebilir niteliktedir. Her makam birçok küçük kural barındırır. Söz gelimi Hicaz makamının karar perdesi *dügah (la)* perdesidir. Makamın seyrinin dördüncü derecesinde, yani *neva (re)* perdesi üzerinde *rast* çeşnişi yahut *buselik* çeşnişi yapılması nazârî bir kuraldır. Bu perde üzerinde, kural olan çeşniler değil de sıklıkla başka bir çeşni yapılmış ise eser Hicaz makamında olmaktan çıkacaktır. Bu noktada Hicaz makamında her eser için yapılacak makam analizi *neva* perdesindeki *buselik* veya *rast* çeşnisini yalnızca işaret etmekten ibaret olacaktır. Makam analizi, müziğin akademik zeminde tahlil edilebilmesi adına elbette çok önemlidir. Lakin bundan öte, çalışmalarda analiz sonuçlarının makamın

Türkiye müzikleri hakkında araştırmalar yapmış Prof. Dr. Kurt Reinhard'ın tavsiyesi üzerine Tanbûrî Cemil Bey'in eserlerini çalışırken kendisine bunun için bir metot önerisinde bulunulmadığı için müzisyenlik tecrübesini, elindeki notaları analiz etmede kullanır. Yaptığı melodik analiz, makam müziğinin kendine has kurallarından ve işleyişinden yoksundur. Bu durum, iptida bir handicap gibi görünse de müziğin teksesli yapısını söz ile ifade etmede alternatif bir çözümün doğmasına sebep olmuştur. Türk müziği mensuplarının gerek tarife lüzum görmemek suretiyle gerekse alışıldageldik dar anlatım kültürüne istinatla kaçırdığı alanları, yani eser içindeki sekvensler, tekrarlar, temadan kopuşlar, ritmik hadiseler gibi melodi üretme tekniklerini, Sieglin, melodik analizinde görünür kılmaktadır.

Bu analizde, bir müzik eserinin (peşrevin) bazen tamamı bazen bir bölümü içinde âdeta köşe taşı mahiyetindeki özet sesler “model” olarak bir dizi hâlinde gösterilir. Daha sonra cümleleri oluşturan küçük motifler, bu model yapısına uygunluğu bakımından detaylı olarak analiz edilir. Modellerin tespiti, öznel bir tercih olsa da makamsal kavrayışla bakıldığında da Sieglin'in tespit ettiği modellerin makamın temel seslerini içeren, son derece doğru ve tutarlı muhtasar seyirler olduğu anlaşılacaktır.

Peşrevlerin ritmik içeriği, eserin bestelendiği büyük ölçekli asıl ritmik kalıplar “usûl” ve nota yazımında gösterilen $4/4$ 'lük ölçekteki- küçük bölümler ise “ölçü” terimleriyle tarif edilmiştir. “Usûl geçişi” burada bir usûlden farklı bir usûle geçmek/usûlü değiştirmek manasında değil, bir bölümde kullanılan usûl kalıbı sayısını ifade için kullanılmıştır. Örneğin $28/4$ 'lük Devrikebir usûlünde bestelenmiş peşrevin mülazime bölümleri bir $28/4$ 'ten ve haneleri ise iki $28/4$ 'ten müteşekkil ise hanelerdeki birinci kalıptan ikincisine geçişleri işaret etmek için usûl geçişi tabiri kullanılmıştır.

Her bir eser, makam analizinde olduğu gibi belli bir standart çözümlemeye zorlanmamakta, her eserin münbit olarak cevaplayacağı ayrı sorular üzerinde durulmaktadır. Ayrıca analizin içinde açıklanmayan birçok nokta sonuç kısmındaki genellemelerle anlaşılır kılınmıştır. Örneğin sonuç bölümünde Cemil Bey'in peşrevlerinin üslupları birbiri arasında değerlendirilir ve yine bu bölümde yer alan diğer bestekârlar ve Cemil Bey'in bestecilik kimlikleri hakkındaki genellemeler ve yorumlar son derece önemlidir. Bu yüzden kitaptaki yalnızca bir eserin analizini incelemek Sieglin'in analiz yöntemini anlamaya yeterli olmayacaktır. Kitap, bütün olarak bir yöntem